

EMBLECAT

Revista de l'Associació Catalana d'Estudis d'Emblemàtica. Art i Societat.

SECCIÓ: IMATGE I TEXT

***L'Oratoire des Cordonniers* de Daniel Ogier. Missatge i símbol d'una ciutat**

Esther García Portugués
estgar@gmail.com

Resum

L'experiència de Daniel Ogier en el món de l'espectacle com a decorador d'escenaris i dissenyador de vestuari el portà a concebre un art integrador en altres manifestacions artístiques. Creacions en les quals intervien la música, l'arquitectura, l'escultura i la pintura, però sobretot el passat històric de l'edifici per configurar un nou ambient. A l'*Oratoire des Cordonniers*, situat al Musée International de la Chaussure, abans antic convent de la Visitació, conflueixen totes aquestes premisses que l'artista aprofita per reconstruir l'espai, ajudat de la música de Carolina Poncet, focalitzant en el retaule la síntesi de la història de la ciutat de Romans.

Paraules clau: Art, Música, Daniel Ogier, Romans, Carolina Poncet, Musée International de la Chaussure.

Resumen

El *Oratoire des Cordonniers* de Daniel Ogier. Mensaje y símbolo de una ciudad

La experiencia de Daniel Ogier en el mundo del espectáculo como decorador de escenarios y diseñador de vestuario le llevó a concebir un arte integrador en otras manifestaciones artísticas. Creaciones en las que intervienen la música, la arquitectura, la escultura y la pintura, pero sobre todo el pasado histórico del edificio para configurar un nuevo ambiente. En el *Oratoire des Cordonniers*, situado en el Musée International de la Chaussure, antes convento de la Visitación, confluyen todas estas premisas que el artista aprovecha para reconstruir el espacio, ayudado por la música de Carolina Poncet, focalizando en el retablo la síntesis de la historia de la ciudad de Romans.

Palabras clave: Arte, Música, Daniel Ogier, Romans, Carolina Poncet, Musée International de la Chaussure.

Abstract

The *Oratoire des Cordonniers* by Daniel Ogier. Message and symbol of a city

The experience of Daniel Ogier in the show business as a decorator of stages and designer of wardrobe took to the artist to conceive an art integrating of different artistic demonstrations. Works in which intervene the music, the architecture, the sculpture and the painting, but especially the historical past of the building to create a new environment. In the Musée International of the Chaussure, the ancient convent of the Visitation, is elevated the *Oratoire des Cordonniers* in which all these premises the artist uses for reconstructing the space, helped by the music of Carolina Poncet, focusing in the Altarpiece come together the syntheses of the history of the city of Romans.

Key words: Art, Music, Daniel Ogier, Romans, Carolina Poncet, Musée International de la Chaussure.

L'Oratoire des Cordonniers de Daniel Ogier. Missatge i símbol d'una ciutat
Esther García Portugués

Una mirada a la trajectòria artística de Daniel Ogier revela un creador unit al gran espectacle, això entès com qui aglutina diverses arts. Conceptualment és afí a la renovació aportada per Diaghilev al ballet tradicional, que va consistir a donar la mateixa importància als seus elements constitutius: coreografia, escenografia, vestuari i música, per la qual cosa va aconseguir les millors aportacions de pintors, figurinistes, ballarins, escenògrafs i compositors.¹ A l'obra d'Ogier la música forma part intrínseca del seu ideari. Té un punt d'inici com el propi artista manifestà per escrit amb motiu de la classe del Màster Oficial en Música com a Art Interdisciplinària, impartida a la Universitat de Barcelona el curs 2010-2011, titulada "La contribució del músic als retaules de Daniel Ogier o la transformació de l'espai en el segle XXI" en la secció "La imatge visual del músic".² El crèdit d'Ogier cap a la integració de les arts cristalitza aquesta tendència creadora que s'inicià l'any 1975 quan va participar en els decorats del Théâtre du Soleil, a París, i va comprovar la importància de la unió entre les arts.

L'any següent la seva creativitat donà com a resultat la concepció de 25 teles de deu metres d'alçària amb

el tema de l'aigua com a redemptora i alhora destructora de l'ésser humà que intitulà "Actus Tragicus", a la Cartoucherie de Vincennes (1976). A totes aquestes actuacions artístiques s'hi afegí la seva passió per la música i els viatges. Noms i llocs es barrejaven en el seu esperit creador: Malher, els monestirs del Monte Athos, Miriam Makeba, les trompetes del Tibet, Kurt Weill i la música barroca, en un moment en què triomfaven les paraules "pau i amor". Enllaçà aquest món sonor amb la realització de 1500 vestits per a la pel·lícula *Molière* d'Arianne Mnouchkine, per la qual va obtenir el Cèsar de decoració al festival de Cannes (1977).³ Així redescobria el repertori festiu barroc, que malgrat tot, i segons les paraules de l'artista, "no inspiró mi pintura".⁴

Les contribucions d'Ogier amb figurins i decorats en el món de l'espectacle anaren fent solc en la concepció integradora de les arts. Aportà una visió plàstica a l'argument, al ball i a la música de les òperes en les quals intervingué i que es representaren a les ciutats de Lyon, Bordeaux, Lille, Strasbourg i Montpellier entre els anys 1980 i 1983. Escenografies i vestuaris que formen part de museus i centres culturals amb els quals l'artista manté

1. Més informació sobre aquest tema la trobareu a SALVETTI, 1986, p. 66 i p. 183-184 i apèndix Lectura núm. 3.

2. Consulteu el programa del Màster Oficial de Música com a Art Interdisciplinària que es va impartir a la Universitat de Barcelona el curs 2010-2011.

3. GÉVAUDAN, 1978, p. 132-136; CHAZAL, 1978; CARTIER, 1978, i *Molière* (crèdits de la pel·lícula), París, 1978, ADO (Arxiu Daniel Ogier).

4. OGIER, *Función de la Música en la síntesis de las Artes*, ADO, escrit de l'artista, setembre 2010. Aportació de Daniel Ogier a Esther García Portugués per a la classe del màster de música titulada "La contribució del músic als retaules de Daniel Ogier o la transformació de l'espai en el segle XXI", impartida el 15 de novembre de 2010 a la Universitat de Barcelona.

EMBLECAT

Revista de l'Associació Catalana d'Estudis d'Emblemàtica. Art i Societat.

una estreta relació i hi col·labora.⁵

L'abundant producció d'Ogier, des de la intervenció en l'orgue-retaule a Plaisance du Gers, vitralls i decoració de l'església (1985),⁶ és testimoni de com l'artista ha anat aprofundint en la idea de transformar els espais com a fet artístic global. Així, ha participat en nous projectes que han mostrat com la seva visió de l'art ha anat experimentant una evolució, cada vegada més ambiciosa i alhora avantguardista en l'elaboració de retaules. Se'n poden dir retaules, tot i que són veritables instal·lacions que reconverteixen la funció de l'espai dels edificis, tant en contingut com en el missatge que transmeten. L'artista parteix de la història de l'edifici, realitza una síntesi per presentar un nou concepte de l'arquitectura com un lloc on tenen cabuda funcions diferents respecte de l'origen pel qual va ser creat. Com a art inter-

disciplinària necessita la música per configurar un ambient i una atmosfera que invita a la participació de l'home. Perquè és l'home, en tot cas, el veritable transformador, donant noves utilitats a edificis en desús.

Així, en la trajectòria artística d'Ogier s'han succeït diverses instal·lacions: l'exposició a Cava de Tirreni i a l'Île de Procida, a Itàlia (1994); "Zone d'Ombres", festival de Marsella (1996);⁷ "Oratoire du Parc de La Tête D'Or", a Lyon (2003);⁸ "Oratoire pour les napolitains qui dorment sous nos pieds", a Nàpols i a Cava de Tirreni (2004 y 2005);⁹ "Le Retable d'Albacete: Oratoire de Marie-Madeleine", a Albacete (2009),¹⁰ i el darrer, però no l'últim, "L'Oratoire des Cordonniers", a Romans-sur-Isère (2009).¹¹

Si algun dels seus treballs arriba a la medul·la més íntima de l'artista és

5. L'interessant treball de Daniel Ogier als escenaris operístics mereix un article molt més extens, una temàtica en la qual estem treballant per a futures publicacions. Alguns dels seus treballs formen part del fons del Centre National du Costume de Scène et de la Scénographie, consulteu "Costumes...", 2006, p. 89-91, i "Dessin...", 2008, p. 106-107.

6. "Daniel Ogier, Le retable peint le pouvoir des images", *Plaisance du Gers*, 25 novembre de 1995.

7. Daniel Ogier, *Zones d'ombres* (cat. exp.), Marseille, La Vieille Charité, 1996.

8. "Tête D'Or, l'Oratorio", *Lyon citoyen*, 2003, p. 25; Marie-Aude Roux, "Adrienne Clostre", *Le Monde*, 9 août 2006, i "L'Oratoire. Daniel Ogier. Orangerie du parc de la Tête d'Or", *Le Journal des Arts*, núm 180, 7-20 novembre 2003.

9. Jean Louis Martinoty i Tjuna Notarbartolo, *Oratorio per i napoletani che dormono sotto i nostri piedi*, (cat.exp.), Nàpols, Palacio Real de Nàpols, 30 de setembre al 30 de octubre de 2005.

10. "El arte barroco de Daniel Ogier", *La Tribuna de Albacete*, 5 de febrero de 2009, p. 18-19; Domingo Henares, "Que nadie lo diga", *La Verdad*, 8 de febrero de 2009, p. 18; "La moderna Magdalena", *La Verdad*, 6 de febrero de 2009, p. 48; "Daniel Ogier inaugura en La Asunción 'El retablo de Albacete'", *El día*, 6 de febrero de 2009, p. 15; "Arturo Moya ofrece un concierto en La Asunción", *El Pueblo*, 6 de febrero de 2009, p. 17; "Pintura y música", *La Tribuna de Albacete*, 7 de febrero de 2009, p. 57, i Daniel Ogier, *El Retablo de Albacete. Oratorio de María Magdalena*, Albacete, Centro Cultural La Asunción, del 5 al 27 de febrero de 2009.

11. "Daniel Ogier révélé", *Romans Mag*, núm. 237, abril 2009, pp.18-19; "L'oratoire des Cordonniers", *Romans Mag*, núm. 237, abril 2009, p.23, i Daniel Ogier, *L'Oratoire des Cordonniers*, (cat. exp.), Romans, Musée International de la Chaussure, 23 d'abril al 6 de setembre de 2009.

L'Oratoire des Cordonniers de Daniel Ogier. Missatge i símbol d'una ciutat
Esther García Portugués

justament, sens dubte, l'*Oratoire des Cordonniers*, perquè forma part de les arrels de Daniel Ogier. A Romans hi passà la infantesa i part de la joventut, per tant el retaule d'aquesta ciutat representa un retrobament amb el seu passat, auxiliat per la composició musical de Carolina Poncet¹² que fa de suport sonor a les olors i colors que va viure l'artista. Registra veus i sons del carrer, configura el món històric de la ciutat que sintetitza en ritmes que destaquen pel so de la duresa del metall.¹³ Els records s'aglutinen amb l'experiència d'un home que viu immers en l'art. Per aquest motiu té tanta importància la ubicació del retaule a la capella de l'antic convent de la Visitació, ara Musée International de la Chaussure. També l'espai rep cada dia el so de les campanes de l'edifici proper, la Collégiale Saint Barnad i la torre Jacquemart. La creació d'Ogier, especialment el tríptic, passa a ser el nucli d'un fet que s'expandeix per la ciutat, per tant passa a formar part i a envair el seu entorn, al mateix temps que la capella del convent rep la influència de l'exterior per configurar un marc compositiu (fig. 1).

El conjunt artístic de Daniel Ogier es pot definir com una rememoració d'un passat històric que s'actualitza. Testimoni d'una transformació conceptual religiosa en una altra de profana, on la vida i les activitats d'un

poble són presents. Ogier qüestiona la religiositat d'una societat que continuament canvia. *L'Oratoire des*

Fig. 1: Daniel Ogier, *L'Oratoire des Cordonniers* (2009), imatge cedida per l'artista.

Cordonniers és una al·legoria de la història de la ciutat que ha canviat la religiositat per la industrialització, cercant la prosperitat en la producció de sabates. Per tant, la presència del calçat, arreu, és fonamental, perquè l'edifici també ha modificat el seu us i d'un culte religiós ha passat a un culte civil a la sabata, de convent a museu del calçat.

L'obra és provocadora i incita a la meditació sobre què idolatra l'home. Reviu al retaule la vida de l'obrer que

12. Segons les paraules de l'artista, traduïdes per Jorge Rodríguez de Rivera, per "... el oratorio de los zapateros de Romans pedí crear especialmente una música. Caroline Poncet elaboró una secuencia mezclando sonidos metálicos de las máquinas para hacer los zapatos con diversas capas sonoras evocando cursos en la escuela y sus juegos con el ruido de los pasos en los pasillos, que se armonizaban muy bien con los muros del museo que era un antiguo convento y colegio al mismo tiempo". ADO: escrit de l'artista, setembre 2010.

13. "Culte du sample", *Romans Mag*, núm. 236, mars 2009, p. 19.

EMBLECAT

Revista de l'Associació Catalana d'Estudis d'Emblemàtica. Art i Societat.

Fig. 2: Daniel Ogier, *L'Oratoire des Cordonniers* (2009), imatge cedida per l'artista.

ha donat la vida i l'ànima per la sabata. Per aquest motiu el visitant és sorprès quan mira a través de la gelosia i descobreix al centre el majestuós tríptic (fig. 2), l'immens raig negre o cosa negra, i a cadascuna de les sis capelles laterals unes teles en les quals figuren unes monges que representen les virtuts teologals a més de la mansuetud, la castedat i la pobresa.

El focus central de l'espectacle ambiental culmina en el tríptic de concepció barroca. El motiu principal segueix la tradició: la Verge i el Nen són elevats damunt d'un altar de sabates amuntegades. Sobre la Verge recau la cosa negra, sempre present intimidant, símbol del canvi, de la destrucció de l'ordre establert i del sacrifici. Als peus un cirabotes que, per la disposició del seu cos i el

de les altres figures, genera un moviment serpentejant i rítmic que uneix els cossos i braços, posant de relleu l'expressivitat de les mans del Nen. El conjunt crea una direccionalitat que assenyalava el vèrtex de la supremacia: la Verge i el Nen. El ritme reforça el dramatisme de l'escena, el patiment i el rebuig de la Verge davant les darreres guerres dels humans. Són representades al retaule les seqüeles bèl·liques en els altres personatges que els acompanyen, entre les quals destaca la fragilitat del fill de Déu, destinat a redimir els pecats dels homes.

Les teles laterals del tríptic estan dedicades als donants, els ciutadans de Romans, representats per Crépin i Crépine (fig. 3). Les figures posen de relleu a què es dediquen princi-

Fig. 3: Daniel Ogier, "Crépine", *Retaule de L'Oratoire des Cordonniers* (2009), imatge cedida per l'artista.

L'Oratoire des Cordonniers de Daniel Ogier. Missatge i símbol d'una ciutat
Esther García Portugués

palment els habitants de la ciutat, que consagren gran part de la seva vida a la fabricació de sabates. Daniel Ogier els situa al costat de les màquines de cosir i polir el calçat, configurats en un ambient dramàtic i submergits entre nombrosos i diversos models de sabates. Naturalisme i joc de penombres que remet a la pintura de Caravaggio, una inspiració que el propi artista assenyala, a la qual s'hi ha d'afegir la cruesa expressiva de Goya. Un espai que juga entre les ombres i les llums de les espelmes i la processó de sabates que els ciutadans de Romans han dipositat als peus del tríptic com a ofrenes del seu passat industrial. La llum de les espelmes i els raigs lumínics del dia penetrant per les finestres incrementen el caràcter devocional, mentre que la cosa negra indica un cel inabastable.

L'artista fa un recorregut històric de la dictadura de la producció, del patiment de l'ésser humà per millorar i promoure's socialment. Un melodrama de nou reforçat per la presència inquietant de la "cosa negra", que en definitiva no deixa de ser la part negativa i diabòlica que forma part de l'home.

Els joves convertits en màrtirs són hereus de la tradició familiar, per aquest motiu agiten les palmes, anunciadors i testimonis de la tragèdia diària. Uns nous màrtirs que han assolit el seu moment de celebritat a l'Univers, víctimes d'aquest món.

La música en tot el conjunt té una importància cabdal. La compositora

Carolina Poncet aporta una realitat sonora basada en els cops que produeixen els instruments en la fabricació de sabates i que Daniel Ogier fa sentir visualment en el missatge del tema, com és evident en la disposició i la rudesia d'uns personatges abocats a la feina, amb mans i cossos deformats i contorsionats. Rutina quotidiana que l'oïda i la vista perceben i que remet a la transformació de la ciutat, una història que es remunta al període dels primers cristians.

L'escenari veu trencat el silenci del convent pels sorolls dels cops de les màquines i els instruments. Els retrats de les religioses a les capelles, al voltant del tríptic, recorden el passat d'aquests murs que s'han convertit en una festa popular neo-religiosa. Les monges simbolitzen les virtuts de la fe, esperança i caritat, i també altres virtuts vinculades a la contenció dels instints humans que indueixen a obrar el bé, sense lleugereses, i per tant associades als vots d'obediència, castedat i pobresa. Cadascuna d'aquestes representacions és portadora d'uns atributs com la vena, la pedra, el xai, el raïm, el cistell, el pa i el vi, tots símbols al·legòrics vinculats a la passió i resurrecció de Crist. Els joves als peus d'aquestes religioses, davant de fets tan cruels, sembla que es deixin guiar per les figures protectores.

Cadascun d'aquests quadres posseeix la "cosa negra" que recau sobre el jove, mentre la virtut tracta de protegir-lo i donar-li empara. Els joves apareixen convertits en animals, dei-

EMBLECAT

Revista de l'Associació Catalana d'Estudis d'Emblemàtica. Art i Societat.

xant-se portar per les passions més primitives per convertir-se finalment en animals sotmesos a l'al·legoria que els reté. Les monges posseeixen un rostre i una mirada molt expressius, que contrasta amb l'aparent hieratisme, signe de seguretat i domini. Un senzill gest és capaç d'exercir un gran poder sobre els joves, símbols de la debilitat humana a punt de sucumbir a l'autoritat religiosa. Per això la presència arreu del recinte de la "cosa negra" per trastocar l'ordre dels éssers, al mateix temps que actua sobre el passat dels murs dels edificis.

Daniel Ogier sent passió per les pedres, per la història dels edificis que són el punt de partida del seu ideari i de la seva inquietud per crear i introduir-nos en altres mons. En aquest convent del segle XVII, jesuític, realitza una memòria històrica de l'edifici amb una creació artística on

té cabuda la violència, l'erotisme, el treball i la religió al voltant del ciutadà de Romans. La "cosa negra", fulminant traspasa l'espai de l'edifici, està present en cadascuna de les teles assumint el paper de vanites, reforçant el sentit de la mort en l'espai i en el temps.¹⁴ De fet aquest missatge al·legòric ja va experimentar una transformació quan l'edifici religiós es convertí en museu del calçat, i s'establí així el dubte de no saber quins seran els successius destins d'aquests murs. No obstant això, Ogier té un projecte més ambiciós per aquest convent, en el qual està treballant, que consisteix a fer una immensa obra que reagrupi la seva producció artística, a mode de resum històric del món contemporani amb els fets més remarcables de la humanitat.¹⁵ Una aposta que dóna continuïtat a aquest treball on hi tindrà cabuda la interdisciplinarietat entre les muses.

14. *Memento mori* lligat a l'expressió llatina de *Tempus fugit* convidant a no perdre el temps. Consulteu les *Georgies* de Virgili "*Sed fugit interea fugit irreparabile tempus*".

15. Daniel Ogier, *Función de la Música en la síntesis de las Artes*, ADO: escrit de l'artista, setembre 2010.

L'Oratoire des Cordonniers de Daniel Ogier. Missatge i símbol d'una ciutat
Esther García Portugués

DOCUMENTS

Molière, crèdits de la pel·lícula, París, 1978 ADO (Arxiu Daniel Ogier).

OGIER, D., *Función de la Música en la síntesis de las Artes*, ADO: escrit de l'artista, setembre 2010.

BIBLIOGRAFIA

"Costumes de Daniel Ogier. Orphée aux enfers-Collection Opéra National de Paris", *Bêtes de scène* (cat. exp.), París, Les éditions du Mécène, BNF Bibliothèque Nationale de France, 2006, p. 89-91

"Dessin de Daniel Ogier pour Flore - Orphée aux enfers", *Au Fils de fleurs de jardins* (cat. exp.), París Centre National du costume de scène et de la scénographie, Exposition de costumes de 6 décembre 2008 au 19 avril 2009, pp. 106-107

CARTIER, J., "Ariane Mnouchine répond", *France-Soir au Festival de Cannes*, 30 mai 1978.

CHAZAL, R., "Critiques."Molière un siècle, un théâtre, une vie", *France-Soir au Festival de Cannes*, 30 mai 1978.

GÉVAUDAN, F., "Entretien avec Daniel Ogier (costumier de Molière)", *Cinéma 78*, núm. 236-237, Août-septembre 1978, p. 132-136.

MARTINOTY, J.L. i NOTARBARTOL, Y., *Oratorio per i napoletani che dormono sotto i nostri piedi*, (cat.exp.), Nápoles, Palacio Real de Nápoles, 30 de septiembre al 30 de octubre de 2005.

OGIER, D., *El Retablo de Albacete. Oratorio de María Magdalena*, Albacete, Centro Cultural La Asunción, del 5 al 27 de febrero de 2009.

OGIER, D., *L'Oratoire des Cordonniers* (cat. exp.), Romans, Musée International de la Chaussure, del 23 d'abril al 6 de setembre de 2009.

SALVETTI, G., *El siglo XX*, Historia de la Música, vol. 10, Madrid, Turner Música, 1986.

PREMSA

"Daniel Ogier, Le retable peint le pouvoir des images", de *Plaisance du Gers*, 25 novembre de 1995.

"Tête D'Or, l'Oratorio", *Lyon citoyen*, 2003, p. 25.

"L'Oratoire. Daniel Ogier. Orangerie du parc de la Tête d'Or", *Le Journal des Arts*, núm 180, 7-20 novembre 2003.

Marie-Aude Roux, "Adrienne Clostre", *Le Monde*, 9 août 2006.

"El arte barroco de Daniel Ogier", *La Tribuna de Albacete*, 5 de febrero de 2009, p. 18-19.

"La moderna Magdalena", *La Verdad*, 6 de febrero de 2009, p. 48.

"Daniel Ogier inaugura en La Asunción 'El retable de Albacete' ", *El día*, 6 de febrero de 2009, p.15.

"Arturo Moya ofrece un concierto en La Asunción", *El Pueblo*, 6 de febrero de 2009, p. 17.

"Pintura y música", *La Tribuna de Albacete*, 7 de febrero de 2009, p. 57.

Domingo Henares, "Que nadie lo diga", *La Verdad*, 8 de febrero de 2009, p.18.

"Culte du sample", *Romans Mag*, núm.236, mars 2009, p. 19.

"Daniel Ogier révélé", *Romans Mag*, núm. 237, avril 2009, p.18-19.

"L'oratoire des Cordonniers", *Romans Mag*, núm. 237, avril 2009, p.23.